

Noen tilbakefallsresultater blant løslatte i Norge i 2015 - 2018

Ragnar Kristoffersen

Dato: 4.12.2020

Løslatte fra fengselsdom avsonet i anstalt i 2015 -2018

Her presenteres noen tilbakefallsresultater for løslatte fra fengselsdom og forvaring i årene 2015 – 2018. Datamaterialet omfatter totalt 25 825 løslatelser fra fengsler etter soning av fengselsdom. 25 % (6 374) er utenlandske statsborgere, og 75 % (19 451) er norske statsborgere. 59 % (3 757) av de utenlandske statsborgerne har ikke et gyldig, norsk personnummer. De tildeles et fiktivt personnummer, som ikke alltid følger personen ved eventuell gjeninnsettelse. 15 % av utlendingene uten gyldig, norsk personnummer ble også utvist fra landet ved løslatelsen, og flere kan ha blitt utvist senere. Innsatte uten gyldig personnummer er derfor utelatt fra målingen av tilbakefall. Det gir en netto målepopulasjon på 22 086 løslatelser, hvorav 2 671 er utenlandske statsborgere med gyldig, norsk personnummer. Disse er inkludert i målingen. Det er imidlertid grunn til å anta at sistnevnte gruppe i noen grad kan ha bidratt til å redusere det samlede tilbakefallsresultatet ettersom dette er en relativt stor gruppe individer med litt ulik tilknytning til landet, og det er ukjent hvor mange som fortsatt oppholder seg i landet. Uten opphold i landet bortfaller muligheten for tilbakefall.

Målepopulasjon og definisjon av tilbakefall

Målepopulasjonen her er løslatte fra fengselsdom med gyldig, norsk personnummer. Løslatte etter hel- eller delgjennomføring av fengselsdom med elektronisk kontroll og rene varetektsopphold er utelatt fra målingen. Løslatte etter soning i behandlingshjem (n = 831) eller hjemmesoning etter § 16.1 (n = 177) er imidlertid inkludert i målingen. Tilbakefallet er målt som andelen som er innsatt i fengsel med ny fengselsdom. Annen kriminalitet som ikke er en del av domsgrunnlaget for den nye dommen, er med andre ord holdt utenom. Tilbakefallet regnes fra første gjerningsdato i den nye dommen. Tilbakefallet er målt fram til 8.9.2020. Det tas forbehold om eventuell mangelfull eller feilaktig registrering av gjerningsdatoer i de nye dommene. Ufullstendig eller manglende registrering forekommer. Kilde for alle tall er etatsregisteret KOMPIS-KIA. I målingen er det også korrigert for falske residiv, dvs. iverksettelse av ny dom, der de pådømte forholdene gjelder lovbrudd som er begått før siste soning av fengselsdom.

Definisjonen av tilbakefall avviker litt fra den som ble brukt i den nordiske tilbakefallsstudien publisert i 2010.¹ Den nordiske studien målte tilbakefall som antall mottatte dommer uavhengig av tidspunktet for iverksettelse. Det var også et krav at både dommen og ny kriminalitet måtte inntreffe i måleperioden for tilbakefallet. Nordiske forskjeller i saksbehandlingstiden i straffesakene påvirket dermed tilbakefallsresultatet. Saksbehandlingstiden fram til rettskraftig dom er imidlertid et mindre problem i denne målingen fordi det avgjørende for tilbakefallet er gjerningsdatoen i dommen, og ikke dommens dato. I tillegg omfattet tilbakefallet i den nordiske studien nye dommer som skulle avsones i frihet. Det betyr at dersom nye dommer som avsones i frihet hadde vært inkludert i denne målingen, ville tilbakefallet blitt noe større enn det som fremkommer her. Måling av alle nye dommer inklusive dommer som avsones i frihet viser at andelen som får ny fengselsstraff etter løslatelse har vært økende i årene før 2015.² Dersom andelen nye dommer med avsoning i frihet blant løslatte utgjør tilnærmet samme nivå som i 2014 – dvs. anslagsvis 15 % av det samlede tilbakefallet, vil man ved å legge til 18 % på antallet med tilbakefall blant fengseldømte få et sannsynlig estimat på det samlede tilbakefallet til kriminalomsorgen, inklusive nye dommer som avsones i frihet.

Samlet er det registrert 6 432 nye dommer, som utgjør 29 % av alle løslatte i årene 2015 – 2018. 1 568 dommer er imidlertid ikke reelle tilbakefall. Antallet reelle tilbakefall utgjør totalt 4 864 dommer. Det betyr at så mye som hver fjerde domsinsettelse i perioden i realiteten var et falskt residiv, dvs. domsinsettelse for lovbrudd som er begått før siste soning. Dette er antakelig lite kjent informasjon. I arbeidet med å motvirke ny kriminalitet er det viktig å være oppmerksom på hvorvidt den innsatte tilhører gruppen falske eller ekte residivister.

Samlet tilbakefall til ny avsoning i fengsel blant løslatte målt fram til 8.9.2020

Tabell 1 under viser den samlede andelen som er registrert med nytt lovbrudd i ny fengselsdom etter løslatelse i årene 2015 – 2018, uavhengig av når løslatelsen eller tilbakefallet skjedde, fordelt pr. kjønn og målt fram til 8.9.2020.³ 13 % av kvinnene og 23 % av mennene er hittil registrert gjeninnsatt på ny fengselsdom. Tallene i tabell 1 er ikke korrigert for ulike observasjonstid når det gjelder risiko for tilbakefall. Tallene viser heller ikke forskjeller mellom ulike årganger løslatte.

1. Samlet tilbakefall pr. 8.9.20 pr. kjønn for løslatte 2015- 2018			N	%
Kvinne	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	255	13,4
	Missing		1 654	86,6
	Total		1 909	100,0

¹ "Retur– en nordisk undersøgelse av recidiv blant klienter i kriminalforsorgen". KRUS, 2010: <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160672> En engelsk presentasjon av studien fins her: <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160435>

² Blant løslatte i 2010 med tilbakefall til kriminalomsorgen viser en måling jeg har foretatt at andelen som fikk ny fengselsdom utgjorde 74 % av det samlede tilbakefallet, resten fikk dom på straffegjennomføring i frihet. I 2014 var den tilsvarende andelen økt til 86 %.

³ Jeg bruker for enkelhets skyld avrundede tall i kommentarene til resultatene. Alle tabeller bortsett fra tabell 9 viser imidlertid nøyaktige prosentandeler med 1 desimal.

Mann	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	4 609	22,9
	Missing		15 550	77,1
	Total		20 159	100,0

Samlet tilbakefall til ny avsoning i fengsel målt fram til 8.9.20 for årganger av løslatte

Tabell 2 viser det samlede tilbakefallet hittil for løslatte i årene 2015 – 2018, fordelt på hvilket år løslatelsen skjedde. Pr. 8.9.20 er 31 % av løslatte i 2015 gjeninnsatt for avsoning av dom, mot 27 % blant løslatte i 2016, 16 % blant løslatte i 2017 og 11 % blant løslatte i 2018. Forskjellen skyldes primært ulik observasjonstid for årgangene. Løslatte i år 2015 har oppnådd en måleperiode på over fire år, mot mindre enn to år for en del løslatte i 2018.

2. Samlet tilbakefall pr. 8.9.20 pr. årgang løslatte			N	%
2015	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	1 790	31,1
	Missing		3 959	68,9
	Total		5 749	100,0
2016	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	1 715	26,7
	Missing		4 713	73,3
	Total		6 428	100,0
2017	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	844	16,4
	Missing		4 298	83,6
	Total		5 142	100,0
2018	Valid	Ja, minst én gjerning etter løslatelse	515	10,8
	Missing		4 234	89,2
	Total		4 749	100,0

Tilbakefall pr. årgang løslatte med lik måleperiode på 2 år

For å kunne sammenligne utviklingen i tilbakefall bør man imidlertid korrigere for forskjeller i oppfølgingstid når det gjelder risiko for tilbakefall. Tabell 3 måler tilbakefallet pr. årgang løslatte, korrigert for lik måleperiode på to år. Det betyr at tilbakefallet er målt som nytt lovbrudd innen to år som har medført ny innsettelse på dom, der de løslatte samtidig oppfyller kravet om minst to år i frihet etter løslatelsen, slik at alle har lik mulighet til å residivere.

3. Ny gjerning innen 2 år etter løslatelse pr. år			N	%
2015	Valid	Ja	1 171	20,4
	Missing		4 578	79,6
	Total		5 749	5 749

2016	Valid	Ja	1 349	21,0
	Missing		5 079	79,0
	Total		6 428	6 428
2017	Valid	Ja	768	14,9
	Missing		4 374	85,1
	Total		5 142	5 142
2018	Valid	Ja	372	11,4
	Missing		2 888	88,6
	Total		3 260	100,0

Merk at i 2018-populasjonen er det 1 489 personer som ennå ikke oppfyller kravet om to års observasjonstid, slik at målepopulasjonen består av 3 260 løslatte. Dette kan ha påvirket forskjellen i tilbakefallsresultat sammenlignet med foregående år, der populasjonene er vesentlig større. Samtidig er tidsspennet for muligheten til å bli idømt fengsel på ny vesentlig lengre for årgangene før 2018, slik at man i mindre grad risikerer at gjerningsdatoer innenfor en to års måleperiode ikke er fanget opp i de nye dommene. Målingen viser at andelen med nytt lovbrudd innen to år utgjorde 20 % i 2015 og 21 % i 2016. Målingen viser imidlertid et tilbakefall på 15 % i 2017, en relativt markant nedgang på seks prosentenheter fra året før.

I 2017 ble nærpolitireformen gradvis innført, og det er sannsynlig at denne kan forklare mye av den relativt brå nedgangen i tilbakefallet i årene 2017 og 2018 sammenlignet med foregående år. I tida etter innføringen av politireformen har vi sett en generell nedgang i antallet siktelsler, varetektsfengslinger og antall mottatte dommer til avsoning. Til sammen tyder dette på at redusert straffesaksproduksjon har påvirket domfellelsesraten i alle typer saker.⁴ Det vil rimeligvis også påvirke domfellelsesraten for gjentatt kriminalitet blant løslatte. Måling av tidspunktet for ny dom etter løslatelse gir en indikasjon på at saksmengden har sunket og/eller at saksbehandlingstiden har økt etter 2016. Innen to år registrerte fengslene 966 nye iverksatte fengselsdommer blant løslatte i 2015, som økte til 1 352 blant løslatte i 2016, for deretter å falle brått til 812 og 820 nye fengselsdommer blant løslatte i henholdsvis 2017 og 2018. Endringer i politiets prioriteringer med hensyn til hva slags kriminalitet som etterforskes, har mest sannsynlig også hatt betydning for resultatforskjellene i perioden etter 2016. I 2019 anmeldte politiet 20 % færre narkotikalovbrudd enn i 2016.⁵ Samtidig har kriminalomsorgen de siste årene mottatt et økende antall domfelte for

⁴ Det ble ifølge SSB registrert 26 524 færre siktelsler mot personer i 2018 sammenlignet med 2016. I samme periode økte antallet siktelsler mot personer siktet for seksuallovbrudd med 30 % (SSB tabell 09410: Siktelsler mot personer etter lovbruddstype, alder, statistikkvariabel og år: <https://www.ssb.no/statbank/table/09410>). Totalt antall mottatte fengselsdommer fra domstolene falt fra 10 591 i 2016 til 8 899 i 2019. Påbegynte fengselsdommer i anstalt falt fra 6 726 i 2015 til 4 596 i 2019. En vesentlig del av nedgangen i innsettelsler på dom skyldes imidlertid konvertering av i underkant av årlig 3 000 fengselsdommer til soning med elektronisk kontroll. Nye varetekter falt fra 3 713 i 2015 til 3 185 i 2018 (kilde: Etatsregisteret Kompis Kia/ Booking-registeret og Kriminalomsorgens årsstatistikk. Sistnevnte er tilgjengelig her: <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4768782.823.77nnpkalujumtp/Kriminalomsorgens+%C3%A5rss+statistikk+2019.pdf>).

⁵ I 2019 anmeldte politiet 36 184 narkotikalovbrudd. I 2019 sank antallet til 28 793. Se <https://www.ssb.no/statbank/table/08484>.

seksuallovbrudd, saker som ofte krever mer tid og ressurser å etterforske, ikke minst nettovergrepssaker, som har vært et prioritert område. Innsatte for seksuallovbrudd har nesten doblet seg i antall de siste 10 årene, fra over 300 innsatte pr. dag til over 600 innsatte.⁶

Det må også nevnes at soningskø innebærer utsatt soning og kan dermed tenkes å påvirke sammensetningen av løslattpopulasjonene og tilbakefallet. Det er imidlertid lite sannsynlig at soningskøen i nevneverdig grad har påvirket antallet eller sammensetningen av løslattpopulasjonene i 2017 og i 2018 ettersom soningskøen bare utgjorde 261 uavsonede dommer 1. januar 2017 og falt til 141 dommer 1. januar 2019.

Følgende forhold har også antakelig hatt en viss betydning for forskjellen i tilbakefallsandeler i tida før og etter 2017:

- Andelen tidligere fengselsdømte blant de løslatte har gått merkbart ned i årene 2017 – 2018 sammenlignet med toårsperioden før, jf. tabell 6. Andelen løslatte med tidligere fengselsdom sank fra 39 % av løslatte i 2015 til 24 % av løslatte i 2018, en reduksjon i antallet løslatte med tidligere fengselsdom på 54 % (n = 1 374) i løpet av 2 år. Dette forholdet har temmelig sikkert hatt betydning for nedgangen i tilbakefallet etter 2016. Målinger har vist at løslatte med tidligere fengselsdom har mer enn dobbelt så høy risiko for tilbakefall enn personer uten tidligere fengselsdom.⁷ Tabell 6 viser sum antall løslatte med tidligere fengselsdom målt fem år tilbake i tid, og tilbakefallet innen to år i denne gruppen.
- Færre unge er løslatt i perioden etter 2016. Unge løslatte under 25 år utgjorde 18 % av de løslatte i perioden 2017 - 2018, mot 20 % i perioden 2015 – 2016. Unge straffedømte har generelt høyere tilbakefall enn eldre. Se for eksempel tabell 7.
- Det blir stadig færre tyveridømte blant de løslatte, og tyveridømte har generelt høyere tilbakefall enn andre lovbruddsgrupper.⁸ I perioden 2015 – 2016 utgjorde tyveridømte 12 % av de løslatte, mot 8 % i årene 2017 – 2018.

Tilbakefall pr. kjønn med lik observasjonstid på 2 år

Tabell 4 viser tilbakefallsresultatet innen to år fordelt pr. kjønn for alle løslatte i årene 2015 – 2018 som oppfyller kravet om minst to års observasjonstid. I den nordiske studien var tilbakefallet for norske kvinner i løpet av to år 11 %. Vi finner samme resultat for gjennomsnittet av alle løslatte kvinner i årene 2015 – 2018.

---

⁶ Jf. rapporten "Eldre i norske fengsler", figur 9. Lenke?

⁷ En upublisert logistisk regresjonsanalyse av tilbakefall innen 3 år blant løslatte i årene 2010 – 2014 viste at oddsen for tilbakefall er 255 % høyere for de som har vært i fengsel før. $\text{Exp}(B) = 3,556$. Se også rapporten "Retur– en nordisk undersøgelse av recidiv blant klienter i kriminalforsorgen," tabell 6.2.1 og 6.2.2.

⁸ Se for eksempel rapporten "Retur– en nordisk undersøgelse av recidiv blant klienter i kriminalforsorgen," tabell 6.4.1. I denne målingen var tilbakefallet blant løslatte for tyverier 3 ganger større enn gjennomsnittet for alle løslatte.

4. Ny gjerning innen 2 år pr. kjønn. Løslatte 2015 – 2018.			N	%
Kvinner	Valid	Ja	196	11,1
	Missing		1 575	88,9
	Total		1 771	100,0
Menn	Valid	Ja	4 464	18,4
	Missing		13 966	81,6
	Total		18 808	100,0

Tabell 5 viser kjønnsfordelingen med ny gjerning innen to år for ulike årganger av løslatte. Tilbakefallet øker litt hos menn fram til og med år 2016, men ikke hos kvinner. I årene etter synker tilbakefallet hos menn, men ikke entydig hos kvinner. Også her må man være oppmerksom på at løslattpopulasjonen i 2018 er mindre enn foregående år fordi færre oppfyller kravet om to års observasjonstid, og dette kan ha påvirket resultatet sammenlignet med foregående år.

5. Ny gjerning innen 2 år pr. kjønn og årgang løslatt				N	%
Kvinner	2015	Valid	Ja	61	13,5
		Missing		390	86,5
		Total		451	100,0
	2016	Valid	Ja	65	11,5
		Missing		502	88,5
		Total		567	100,0
	2017	Valid	Ja	38	8,4
		Missing		414	91,6
		Total		452	100,0
	2018	Valid	Ja	32	10,6
		Missing		269	89,4
		Total		301	100,0
Menn	2015	Valid	Ja	1 110	21,0
		Missing		4 188	79,0
		Total		5 298	100,0
	2016	Valid	Ja	1 284	21,9
		Missing		4 577	78,1
		Total		5 861	100,0
	2017	Valid	Ja	730	15,6
		Missing		3 960	84,4
		Total		4 690	100,0
	2018	Valid	Ja	340	11,5
		Missing		2 619	88,5
		Total		2 959	100,0

Tilbakefall i løpet av 2 år blant løslatte med tidligere fengselsdom 5 år tilbake i tid

Nesten halvparten (12 357 - 48 %) av alle løslatte i årene 2015 – 2018 har tidligere sonet en fengselsstraff. 8 433 sonet for mindre enn fem år siden regnet fra tidspunkt for forrige løslatelse fram til tidspunkt for iverksatt dom ved siste soning. Tabell 6 viser tilbakefallet til ny gjerning blant gruppen med tidligere løslatelse fra fengselsdom, målt fem år tilbake i tid. Også her er betingelsen at alle må oppfylle en observasjonstid på minimum to år. Totalt 7 728 løslatte oppfyller målebetingelsene.

6. Ny gjerning innen 2 år blant løslatte med fengselsdom 5 år tilbake i tid			N	%
2015	Valid	Ja	742	33,4
	Missing		1 477	66,6
	Total		2 219	100,0
2016	Valid	Ja	864	34,1
	Missing		1 672	65,9
	Total		2 536	100,0
2017	Valid	Ja	505	27,9
	Missing		1 306	72,1
	Total		1 811	100,0
2018	Valid	Ja	246	21,2
	Missing		916	78,8
	Total		1 162	100,0

Tilbakefallsandelene er lavere enn i tilsvarende måling for Norge i den nordiske tilbakefallsstudien, som viste 41 % for dem med tidligere fengselsopphold fem år tilbake i tid.⁹ Det var 410 løslatte kvinner i perioden 2015 – 2018 med tidligere fengselsdom målt fem år tilbake i tid. I gjennomsnitt residiverte 25 % av disse, mot 31 % av mennene.

Tilbakefall blant unge løslatte innen 2 år etter løslatelse

Tabell 7 viser andelen med ny gjerning innen to år, som har medført ny fengselsdom som må avsones i anstalt for lovbrudd blant unge under 20 år ved løslatelse i årene 2015 – 2018. Også her er kravet minst to års observasjonstid. Samme tendens viser seg. Tilbakefallet øker til 38 % i 2016 og synker deretter, med unntak av 2018, som igjen viser en stigning. Målepopulasjonene er imidlertid små, og forskjeller mellom årene kan derfor skyldes tilfeldigheter.

---

⁹ Jf. tabell 6.2.1 side 27 i rapporten "Retur – en nordisk undersøkelse av recidiv blant klienter i kriminalforsorgen."

7. Ny gjerning innen 2 år blant unge under 20 år ved løslatelsen			N	%
2015	Valid	Ja	27	35,5
	Missing		49	64,5
	Total		76	100,0
2016	Valid	Ja	29	37,7
	Missing		48	62,3
	Total		77	100,0
2017	Valid	Ja	13	25,0
	Missing		39	75,0
	Total		52	100,0
2018	Valid	Ja	15	29,4
	Missing		36	70,6
	Total		51	100,0

Tabell 8 viser ny gjerning innen to år hos unge under 25 år ved løslatelsen, der disse hadde minst én tidligere løslatelse fra fengselsdom målt 5 år tilbake i tid siden siste løslatelse. Andelen gjeninnsatte "gjengangere" med ny gjerning innen to år varierer fra 44 % i år 2016 til 26 % i 2018. 2016 var også året med flest løslatte i denne gruppen innsatte, over 300.

8. Ny gjerning innen 2 år blant løslatte under 25 år med fengselsdom inntil 5 år tilbake i tid.			N	%
2015	Valid	Ja	100	39,5
	Missing		153	60,5
	Total		253	100,0
2016	Valid	Ja	136	44,3
	Missing		171	55,7
	Total		307	100,0
2017	Valid	Ja	50	31,1
	Missing		111	68,9
	Total		161	100,0
2018	Valid	Ja	32	26,4
	Missing		89	73,6
	Total		121	100,0

Merk at i 2018 er antallet observerte løslatte redusert til nesten en tredjedel sammenlignet med 2016, som kan ha hatt betydning for de årlige forskjellene i tilbakefall.

Måling av tilbakefall over 5 år

Måling av tilbakefall over to år gir naturligvis et ufullstendig bilde av det samlede tilbakefallet for løslattpopulasjoner. En måling av løslatte fra fengselsdom og personer som påbegynte soning av straff i frihet i årene 2010 – 2014, viser at det samlede tilbakefallet flater ut etter fire – fem år. Tabell 9 viser utviklingen i tilbakefallet målt som ny gjerning i prosent for alle som gjennomførte en straff i kriminalomsorgen i årene 2010 – 2014, målt gradvis over fem år. I det målte tilbakefallet inngår også dommer som avsones i frihet, slik at tallene er ikke direkte sammenlignbare med denne målingen.

9. Alle løslatte / iverksatt dom i 2010-2014	Fengsel	SMS ¹⁰	EK ¹¹	ND ¹²	RK ¹³
Ny gjerning innen 2 år i %	21	21	9	46	14
Ny gjerning innen 3 år i %	24	24	11	49	17
Ny gjerning innen 4 år i %	25	26	14	59	20
Ny gjerning innen 5 år i %	26	27	15	62	21

For sammenligningens skyld har jeg gjort en tilsvarende måling over fem år for alle løslatte i årene etter 2014. 3 853 personer løslatt i 2015 tilfredsstiller kravet om en observasjonstid på 5 år. Blant disse er 32 % (n = 1 232) registrert med ny gjerning innen fem år som medførte ny soning i fengselsanstalt. Det er lite sannsynlig at vi vil se tilsvarende andeler for de etterfølgende årgangene av løslatte. Tilbakefallet varierer imidlertid mye mellom løslatte fra fengsler med høy eller lav sikkerhet. Innen fem år var tilbakefallet blant løslatte nesten dobbelt så høyt for løslatte fra høy sikkerhet, 44 % mot 23 % for løslatte fra lav sikkerhet. Forskjellen er antakelig et rimelig uttrykk for at de sikkerhets- og risikovurderingene som kriminalomsorgen gjør i stor grad avgjør hva slags sikkerhetsnivå den innsatte må sone under.

---

¹⁰ Samfunnsstraff

¹¹ Elektronisk kontroll

¹² Narkotikaprogram med domstolkontroll

¹³ Program mot ruspåvirket kjøring